

ARCHIWUM
LEGIONÓW
i N. K. N.

Nr 1150

ARANSKI

JOZEF PILSUDSKI

— HAYAT ve FAALİYETİ —

İSTANBUL

Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi

1933

ex libris
wystawy

JP

kraków
1935

1150

leg. 1775

STEFAN POMARANSKI

Jozef Pilsudski

— HAYAT VE FAALİYETİ —

İSTANBUL

Resimli Ay Matbaası T. L. Sirketi

1933

M. Arch. 448 / 37

Józef Piłsudski

Yeniden doğan Lehistan Cümhuriyetinin ilk reisi ve sâbık başkumandan Jozef Klemensk Pilsudski, 1867 senesinin 5 Birinci Kânununda Litvanya'nın Sventsyan kazasının Zulov nam küçük bir köyünde dünyaya gelmiştir. Litvanya'nın eski Senatör ailesine mensup Billevuçuv'lardan Marya'nın ve Jozef'in dördüncü evlâdı ve ikinci oğludur. Babası, leh eşrâfı arasında, leh vatandaşlığına sâdık kalmakla mâruf ve bu meziyetine göre, çok takdir görmüş bir adamdı. Litvanya'nın eski Kinyaz ailesi Ginetuv'lardan olan bu sâdık vatandaş, mâruf leh isyanı çıktığı sırada Jmudz denilen yerde sivil komiser vazifesinde bulunmuş; bilâhare Rus hükûmetinin takibatına mâruz kalınca, komiserlik vazifesini bırakarak Kovenski'den Zulov'a taşınmak ve orada yerleşmek mecburiyetinde kalmıştır.

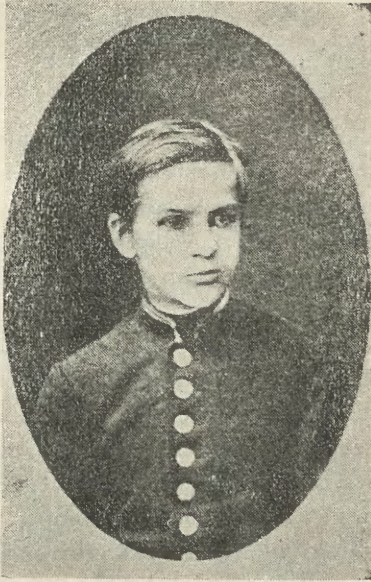
İkinci Kânun isyanında tesadüf edilen vatanperver - kadın tipinin güzel bir örneği ve nâdir bir yaradılıştaki olan annesinin, çocuğun fikrî ve hissî hayatı üzerinde çok büyük tesiri olmuştur. Onun ihtimamlı terbiye ve himaye-

sile çocuğun ruhu, ailevî ve yakın geçmişteki leh isyanının zengin, canlı hatıralarile dolu tarihî tradisyonlarla beslermiş ve şekilleşmiştir. Bu terbiye, evvelleri isyana hasredilen ve sık sık tekerrür eden akşam sohbetlerinde; bilâhare çocuk tahsile başlayınca, millî şairlerin bu mevzu etrafında yazmış oldukları eserleri okumak suretile verilirdi.

Büyük bir ıstırap istisna edilirse, Ziyuk'un (Jozef'in çocukluk ismi) çocukluğu denilebilir ki oldukça iyi ve müreffeh geçmiştir. Bu müreffeh ve sâkin hayatın âhengini bozan ıstırapı kendisi şöyle anlatır: "Babayı her vakit düşünceli yapan ve anneye daima gözyaşı akıtan bir ıstırap vardı ki çocuğun maneviyatı bundan çok müteessir oluyordu. Bu ıstırap ta 1863 ve 64 isyanında milletin mağlûbiyet acılarından kalan tâze hatıralardan doğmuş bulunuyordu., İşte, müstakbel Leh İstiklâl mücahidinin kalbi Tanrı ve Vatan aşkile dolu bir vatanseverlik havası içerisinde çarpıyor, kafası bu yolda işliyor ve ruhu da bu sahada itiyatlar kazanıyordu. Annesi her akşam çocuklarla yaptığı müsahabeleri şair Krasinski'nin: "Tanrı namına Lehistan yeniden istiklâlini alacaktır., sözlerle bitiriyor ve bu suretle çocukların genç ruhlarına vatanın istiklâl imanını aşıliyordu.

1875 de geçinme müşkülâtından dolayı Pilsudski ailesi çocuklari beraber Vilna'ya taşınmak mecburiyetinde kalıyor, orada Ziyu'ki

hükûmet Jimnazına veriyorlar. Annesinden
işitmiş olduğu şeylerin mektepte birer birer önüne
çıttığını gören Ziyuk, şimdi ötedenberi işittiği
ve artık kendilerinden tâlim ve terbiye almak
ıztırasında bulunduğu korkunç Moskof'larla ilk

Jozef Pilsudski jimnaz talebesi iken

defa olarak temas ediyordu. Nazarına çarpan ilk
şey, Leh'lilik namına ne varsa hepsinin mek-
tepte tahrif edilerek istihza ile karşılandığı, ve
kör bir inatla takip edildiği oldu. Çocuğun

ruhu, ilk defa olarak tecrübe önüne çıkmış bulunuyordu. Kaç defalar nâhoş hadiselerle yüz yüze geldi; rus hocalarının haysiyet kırıcı hareketlerine tahammül etmek, hiddetini saklamak ve iradesini zaptetmek mecburiyetinde kaldı!

Epey zaman sonra kendisi anlatır ki :
“Mektepten mezun olduktan çok sonra, uykuda beni rahatsız eden kâbus, daima bir rus hocası şeklinde tezahûr ederdi.,,

Ziyuk'un ikinci ve asıl mektebi, bütün ruhunu verdiği, aile yuvası idi. Bu yuvada bütün ruhunu, kalbini annesine açar, ve ıstırabını onunla paylaşırdı. Annesinin telkinile Jozef, daha yukarı sınıflarda iken, bilâhère âlim, seyyah ve etnografi mütehassısı olan ağabeysi Bronislav'la beraber kendilerini rus hocalarına, mürebbilere karşı korumak ve eksiklerini tamamlamak niyetile “Spuyniya,, namı altında bir dernek teşkiline teşebbüs ediyor. Lehistan tarih ve edebiyatı sahasındaki eksiklerini, bu dernekte tamamlıyorlardı. Gene bu dernekte Prus, Ojeskova, Senkeviç ve o zaman memnu olan Mitskeviç, Slovatski ve Krasinski gibi edip, şairlerin eserlerinden mülhem olarak, genç çocuklar hayal âlemlerine dalıyor ve istikbal için plânlar ertip ediyorlardı.

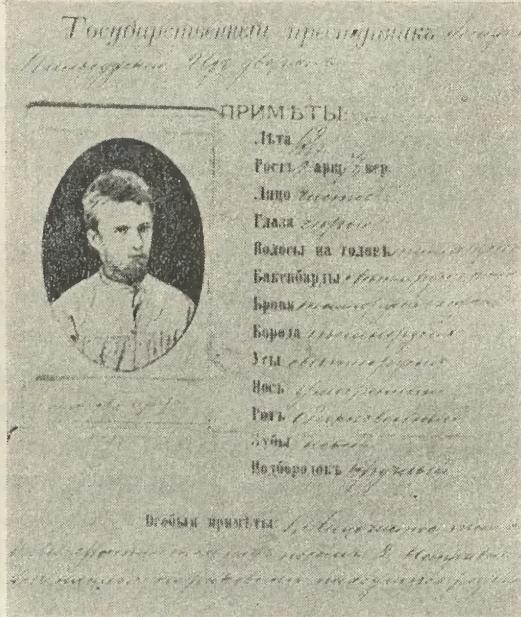
Jimnazın son sınıfında iken. 1884 senesinin 20 Ağustosunda, Jozef sevgili annesini kaybediyor.

Aynı senede kendi tabirile o zaman alıp yürüyen “Sosyalist modası,, nın tesirile, zengin

sosyalizm edebiyatını tetkikten sonra, Pilsudski radikal içtimaî cereyana intisap ediyor. 1885 de Jimnazdan şehadetname aldıktan sonra, Harkof darülfünunu tıp fakültesine kaytolunuyor. Darülfünunda iken gençlerin hafi teşkilâtına intisap ederek, ileri gelen talebeden olmak hasebile, talebe nümayışlerine iştirak ediyor; ve bu yüzden bir sene sonra darülfünundan atılıyor. Bunu müteakip Vilna'ya dönünce genç Leh'ler arasında, daha mektepte iken başladığı faaliyeti devam ettiriyor.

Fakat bu faaliyet devri uzun müddet devam edemiyor. Çünkü ihtiyatsızlık neticesi olarak ismi, Çar 3 üncü Aleksandr'a suikast meselesile alâkadar olanlar meyanında, polisin eline geçtiği için, ağabeysi de dahil olmak üzere her iki Pilsudski ve diğer bir çok ileri gelen leh gençleri tevkif ediliyorlar. Mahkeme huzuruna, şahit sıfatile sorguya çekilmesine rağmen, Jozef 5 sene için idareten Sebirya'nın şarkına sürülüyor. Bu mahkûmiyet müddeti o zaman idareten sürgünün en ağırı idi. İlk önce Petersburg'da Petropavlovsk kalesine, sonra Lena üzerinde Krinskaya ve daha sonra Tunkaya götürülen Jozef, buralarda rus ruhunu yakından öğrenmek imkânını buldu; aynı zamanda rus tehlikesinin ancak askerî cihetten değil, menfi bir seciye ve bozuk ahlâkî tesirleri noktasından dahi büyük bir tehlike olduğunu takdir etmekte gecikmedi.

Tutka menfasında iken Jozef, isyanın bida-
yetinden itibaren merkezî komitenin sâbık âza-
sından olup Tomski'de haps cezasını bitirdikten
sonra Tutka'ya getirilen 55 yaşlarındaki Bronislaw

*Rus hükûmeti tarafından Jozef Pilsudski'ye
verilen mahkûmiyet vesikası*

Şvarts'la temasa geldi. İsyanın canlı şahidi olmuş
bu adam, Jozef'in seciye teşekkülü, istiklâl
ideolojisi ve âlemi telâkki tarzı üzerinde çok
büyük tesir bırakmıştır. Bunun içindir ki Jozef,

bu adamla daha çok temasa geldi ve ona derin bir sevgile bağlandı. Şvarts kendi hatıratında der ki: „ 1863 mağlubiyetinden sonra uzak memleketten Lehistan uğrunda yapılan yeni mücadele haberini bana ilk defa getiren Jozef Pilsudski olmuştur.„

Jozef'in ileride mühim bir rol oynayacağını Şvarts daha o zaman sezmiş bulunuyordu. Bunun içindir ki Pilsudskiye, menfa hayatının acılarını unutturmak için, bir baba şefkat ve ihtimamile bakmış, ve genç mücahidin Lehistanın kurtuluş ve istiklâline beslediği imanını takviye ederek, onun parlak istikbale olan ümidini artırmağa gayret etmişti. Bugün mustakil Lehistan'da Pilsudski, Şvarts'ı daima „eski ahbabım” diye anar.

Daha Sebiryada iken proleter namı altında kozmopolit, sosyalist teşkilâtının inhilâlini haber alan Pilsudski, memlekete dönünce bunu bir istiklâl teşkilâtı gibi ihya ve yeniden teşkil etmeğe karar veriyor. Bu suretle, milletin esaret hayatındaki boşluğu, mustakil devlet hayatına olan temayülle doldurmak istiyordu.

1892 senesinde Vilna'ya dönüyor. O sıralarda bir kaç kişi, istiklâl mes'elesini siyasî bir ideal gibi ortaya atmakla, hissedilen bu boşluğu kısmen doldurmak yolunda ilk adımı atmış bulunuyorlardı. Bu adımda şundan ibaret idi : Leh sosyalistlerinin Paris kongrasında teşekkül eden ve sonraları “Büyük İhtilâl Grubu,, namını

alan bir hızıp, programlarının diğer maddeleri yanına bir de Müstakil Lehistan şiarını ilâve etmişlerdi. İşte Vilna'ya döndükten sonra Pilsudski, biri rahat ve sâkin, diğeri de merhum annesinin mütemadiyen bahsettiği ve kendisinin de üzerinde çok düşündüğü millî iradenin, müstakil, câzip hayatı olmak üzere iki hayat karşısında bulundu. Tabîî hiç tereddüt etmeden ikincisini intihap etti ve bu suretle Sosyalist fırkasına girdi.

Vilna Sosyalist fırkası, memleket dahilinde ve haricinde muhaceret hayatı yaşıyan ayrı ayrı Sosyalist gruplarını ve memleketin istiklâlını isteyen şahısları kendi etrafında birleştiriyordu. Bu fırka bilâhare siyasî bir fırka olmak üzere P. P. S. (Lehistan istiklâlını isteyen Sosyalist fırkası) namını aldı ki bunun teşekkülünde Pilsudski teşkilâtçılardan ve amele kütlelerini arkasınca götüren rehberlerden biri olmuştur. Sosyalizm ve içtimaî ihtilâl yolunun, Lehistandaki Rus hâkimiyetlie mücadele için, en iyi bir mücadele metodu olduğuna kuvvetle kani idi.

Müstakil Lehistanın ihyası işinde, çok büyük bir kuvvet olması dolayısıyla, Lehistan amelesinin oynayacağı mühim rolü nazardan kaçırmamıştı.

Bunun ehemmiyetini takdir ettiği içindir ki, vaktile Kostuşko, vatandaşların müsavatını teşhir ve ahaliyi vatan hizmetine davet etmek için, millî dağlı kıyafetile ortaya atıldığı gibi, Pilsudski de sırtına amele gömleği geçirerek, elde edile-

miyen mukaddes emele ulaşmak için, bu büyük kuvvete doğru yürüyordu. Daimî bir sefalet ve zillet içerisinde yaşamağa mahkûm olan amelelere, hayatın emeğin zevk ve gayesini her vesile ile gösterdiği gibi, yüksek gaye olmak üzere de memleket istiklâlini, içtimaî müsavat prensiplerini telkin ediyor ve onları müşterek bir teşkilât etrafına toplamağa çalışıyordu.

Bu gayret ve hareketiledir ki o, unutulmuş Leh milletinin mühim teşkilâtçılarından biri oldu. Evvelleri amele komitesinin, sonraları merkezî amele komitesinin âzası sıfatile, sayca çok az bir arkadaş grupile büyük bir işe sarıldı ki bu faaliyet sonraları çok müsmir neticeler vermekte geçikmedi. İlk sırada Litvanyanın Lipniška denilen harap bir yerinde bir matbaa tesis edildi. Bu kabil mücadelelerde matbu sözün büyük bir silâh olduğu malûmdur. Matbaada arkadaşları Voyçihovski ve birinci lejyon başçavuşu olup 1916 da şehit düşen Aleksandır Sulkeviç'le *] beraber çalışan Pilsudski, neşriyatın hem başmuharriri hem de müvezzii idi.

Bu sessiz ve sakin faaliyet, Lehistanın her köşesinde bir makes bularak ameleleri düşman tazyikine karşı alevlendirmiş ve uzun müddet devam etmiştir. Matbaada muhtelif mevzulara dair birçok beyanname, risaleden başka, P. P. S. fırkasının baş organı "Robotnik," gazetesi basılıyordu. Zaman geçip te faaliyet sahası genişle-

*] Lehistan islâmlarından

yince, matbaa evvelâ Vilna'ya sonra da 1899 senesinde sanayi merkezi ve amelelerin kesif bulunduğu Lodz'a nakledildi. Aynı senede Pilsudski, bir mühendisten dul kalan ve birkaç sene evvelisi Vilna teşkilâtından tanıdığı Koplevski'lerden Yuşkoviçova Marya ile evleniyor *] ve genç mücahitlerin nikâhı Lonjinski'nin Peprots köyünde mahrem olarak kıyılıyor.

Leh ruhunun uyanması yolunda yapılan faaliyet, işte bu suretle ileriliyordu. Leh tefekkürünü yeni ide ve şiarlara alıştırarak gazete ve beyannameler, bu fikirleri hakkile kavramış bir kadro vücade getirerek, işe bir çoklarını daha celbettiği için, faaliyeti yeni bir safhaya geçirmek mecburiyeti hasıl oldu. Tedricen hedefe doğru yaklaşarak, işe daha ciddî sarılmak, müsellâh düşmanla karşı karşıya gelmek ve ölüme hazır bulunmak icabediyordu. İşte bu sıralarda idi ki polis ve kısmen askerlerle müsademeye sebebiyet veren Mayıs nümayişleri başladı. Bu nümayişlerden maksat, maruf İkinci Kânun isyanında olduğu gibi, millete yeni ruh vermek ve onu harekete getirmektir.

Nümayişler neticesinde fırka büyük bir darbe yedi. Şöyle ki, 1900 senesinin 21 Şubat gecesi polis, Lodz'da Pilsudski'nin evinde bulunan, matbaayı basarak Pilsudski ve karısını tevkif ediyor. Reisin tevkifi, işi çok mutazarrır etmişti.

*] 1921 senesinde Krakof'ta vefat etmiş ve Vilna'da defnedilmiştir.

Hiç kimse ne yapmak lâzımgeldiğini birdenbire kestiremedi ve en faal çalışanlar bile şaşırđı. Reisin bırakmış olduğu boşluk her adımda hissediliyordu.

Bereket versin ki bu hal uzun sürmedi. Sayca çok olan iş arkadaşları içerisinde yerini idare edecek adamlar çıktı ve faaliyet eskisi gibi devam etti. Fakat sıradaki en mühim mes'eale, reisin hapisaneden halâsı mes'elesiydi. Sahte bir muamele neticesinde buna da muvaffak olundu ve neticede Pilsudski Varşova kalesinin X uncu pavyonundan Petersburg hastanesine nakledildi. Bilâhare oradan doktor Vladislav Mazurkeviç'in yardımile Revl'e firar etti. Oradan da Rıga ve „Robotnik" in bir matbaası bulunan Kiyef ve nihayet bir arkadaşının çiftliğı bulunduğu Polesya tarikile Avusturya Lehistanına geçti.

Harice çıktıktan sonra birkaç ay Londrada bulunarak orada P. P. S. rehberlerinden siyasî muhacir Vitold Yadko, Boleslav Miklaşevski, Leon Vasilevski Boleslav Antoni Yendjeyevski'le görüşüyor. 1901 de yani firarından bir sene sonra Pilsudski'yi Krakof'ta görüyoruz. Artık burada nisbeten uzun müddet kalarak bir rehber gibi işe başlıyor. 1902 de Krakof'tan yeniden Londraya hareketle yol üzerinde faaliyet merkezlerinden olan Almanya, Fransa, İsviçreye de uğrayarak Fridburg şehrinde daha 1896 da Londradaki sosyalist kongrasında tanıştığı İgnati Mostsitski (Lehistanın şimdiki reisicümhuru) ile ikinci defa temasa geliyor.

Bu sıralarda Ruslarla Japonlar arasında bir harp çıkacağına ihtimal veren Pilsudski, harp vukuunda Rus ordusunun ardını teşkil eden Rus Lehistanında (Lehistan krallığı) bir isyan çıkarmak lüzumunu hissediyor ve bunu elzem buluyordu. Aynı suretle Rusyada bir ihtilâl çıkacağını da muhtemel görüyordu. Çıkması muhtemel olan bu ihtilâlin hiç şüphesiz işe çok yardımı olacaktı. Fakat, yapılmak istenen isyana umumî hazırlık olmadığı gibi, silâh, asker ve para da yoktu. Buna rağmen, ne bahasına olursa olsun bu münasip fırsatı hiç te kaçırmamak lâzımdı. Zira Leh cemiyetini donup kalmış olduğu noktadan kaldırmak ve başka müstakil devletleri Lehistan davasile alâkadar etmek icabediyordu.

Pilsudski yeni bir plân düşündü. Bu plânla, binlerce Lehliyi Uzak Şarka atacak seferberliğe, ve neticede Lehlerin ecnebler için hayat ve kanını vermesine mani olmak düşünülüyordu. Fakat bu plân millet tarafından müzaheret görmediği gibi, 1904 senesinde isyan çıkarmak maksadile silâh için kendisine müracaat edilen Japon hükûmeti de müsbet bir cevap vermedi.

Tahaddüs eden vaziyet karşısında Pilsudski inkisarı hayale uğramadı, bilâkis vücade getirdiği yeni teşkilât sistemi sayesinde, güçlükleri yenmeğe muvaffak oldu. Ve mefkûreye merbut, herşeyi göze almış hazır adamlardan partizan hisseleri değil - zira partizan hisseleri teşkili için

imkân ve kâfi derecede vesait yoktu — beş on kişilik hisselerden ibaret müsellâh bir teşkilât yaptı. Rus Lehistanının her tarafına yayılan bu küçük hisselerin vazifesi: askerî noktayı nazardan mühim olan köprüleri, mühimmat ambarlarını, istasyonları, katarları imha etmek; jandarma, askerî mevkilere, müesseselere baskın yaparak yüksek makamlarda bulunan şahıslara suikast yapmak suretile Rus hükûmetini terrorize etmekte. Aynı zamanda Varşova, Lodz gibi büyük şehirlerde gürültülü nümayişler yapılacak ve bu nümayişlerle de milletin millî iradesi teşhir edilecekti. İşte bu nevi nümayişlerden ilki, Pilsudski'nin emrile 1904 sene sinin birinci teşrininde Gjibov meydanında yapılıyor.

Bu, müsellâh mücadeleye bir başlangıç idi.

Tam bu sıralarda bütün Rus Lehistanını istilâ ve ihata eden ihtilâl dalgası ve amele grevleri, Pilsudski'nin faaliyeti için çok müsait bir zemin hazırlıyordu. Öteberiden çok müşkülâtla toplanabilmiş paralar mukabilinde elde edilen kısa tüfek, bomba ve mevadî infilâkiye ile teçhiz edilmiş Pilsudski'nin hisseleri, tahaddüs eden karışık vaziyetten bilistifa, ilk defa olarak Varşovada faaliyete geçiyorlar. *]

*) Pilsudski'nin talimatile hareket ederek emirlerini ilk sırada icra eden adamlar şunlardı: Jozef Kivyatek, Boleslav Berger, Aleksandır Nelven, Aleksandır Pristor, Valeri Slavek, Stanislav Yendjeyevski.

1906 senesinde Krakof'tan Galiçiya (Avusturya Lehistanı) hududunu geçerek Rus Lehistanına gelen hisseler dahi bu harekete karışıyorlar.

Birkaç ay devam eden fevkalbeşer bir mücadeleden sonra, düşman kurşunile delikdeşik edilen bu müsellâh kuvvetler yavaş yavaş erimeğe başladı. Aynı suretle mevcut irtibat bozularak mücadele yapacak adam ve vesait kâfi gelmemeğe başlayınca, mücadeleye nihayet vermek mecburiyeti hasıl oldu.

Bu vaziyet karşısında Pilsudski başka bir mücadele yolu aramağı düşündü; bununla beraber Lehistan kurtuluşunun ancak ve ancak müsellâh mücadele ile mümkün olacağı fikrinden vazgeçmedi.

1908 senesinde Lvov'da "Militsiyni" namı altında bir cemiyet yapılıyor. Bu cemiyet Pilsudski idesine merbut, sâdık adamları etrafına toplamak gayesini güdüyordu. Cemiyete dahil bulunanlar bugün ceneral olan Kazimir Sosnkovski'nin idaresi altında nazari ve amelî askerî talim görüyorlardı. Bu nevi cemiyetlerin sayı artınca: „Aktif Mücadele Teşkilâtı" namile hafi bir askerî teşkilât vücude getiriliyor. Bu yeni teşkilâta mensup olanlar dahi, Pilsudski'nin Lehistanın kurtuluşu için elzem bulduğu müsellâh mücadelenin hararetli taraftarlarından idiler.

Balkan harbi, Rusya ile Avusturya arasında çıkması muhtemel harp ve istiklâl isteyen grupların hararetli tahrik ve propagandası,

genç Lehler, amele, ve köylüler arasında askerliğe karşı bir heves uyandırdığı gibi, muntazam orduya benzer müsellâh bir kuvvete ihtiyaç olduğu kanaatini dahi kuvvetlendiriyor ve Lehistan kurtuluşunun ancak müsellâh kuvvetle temin edileceği fikrini zihinlere yerleştiriyordu.

Zaman geçtikçe genişliyen bu teşkilâtı, polis ve casuslardan muhafaza için, resmî bir şekle sokmak icabediyordu.

Bu suretle, 1910 senesinde Lvov'da „Atıcılar Cemiyeti“, Krakov'da da „Atıcı Cemiyeti“ namı altında iki cemiyet ve her iki cemiyetin 1 inci takımları vücade getiriliyor. „Atıcı Cemiyet“leri Lehistanın her tarafına yayılmağa başladı. Bu şubelerden Galiçiyadekiler resmî, açık; Alman ve Rus Lehistanındakiler ise hafi surette çalışıyorlardı. Yalnız bunlarla iktifa edilmiyerek, cemiyetin şubeleri alelûmum Leh gençliğinin bulunduğu memleketlerde dahi faaliyet gösteriyordu.

Jozef Pilsudski de faaliyetinin müsmir bir netice verdiğini, Lehistanın kurtuluşunu temine yarayacak askerlerin gittikçe çoğaldığını görüyor ve sevinç duyuyordu.

1912 senesinde tesis edilen akerî kasasının, bu teşkilâta maddî hususlarda büyük bir yardımı dokunuyordu. Kasa, biriktirdiği para mukabilinde tüfek, fişek tedarik ettiği gibi, askerî kurlar için elzem levâzim ve vesaiti

dahi temin ediyordu. Militarizm idesi, spor cemiyeti olan "Sokol"un Lehistan'da mevcut bütün şubelerine de girmişti. Gençler sporla beraber askerî talim de görüyorlardı. Bundan başka genç mektepliler arasında çok taammüm eden izcilik hareketi dahi "Atıcılar" için iyi bir kadro hazırlıyordu. İzçiler vücuden iyi yetiştikleri gibi, ruhen ve tradisyon itibarile de sağlam ve kuvvetli idiler.

Bilhassa müsellâh olan Leh gençleriyle dolu orman ve kırlar bir arı kovanına benziyordu. Gençler bayram günlerini ve boş vakitlerini hep askerî ilim ve talime hasrediyor ve mümkün mertebe daha fazla faaliyet göstermeğe can atıyorlardı,

Birkaç defa yapılan manevralarda ayrı ayrı teşekküller kendi tecrübe ve bilgilerini ortaya koyuyor ve daha ziyade bir faaliyet göstermek için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı.

Tam bu hararetli faaliyet çağında mahut 1914 senesi geldi ve birdenbire hiç beklenmedik bir anda Sırp-Avusturya harbi patladı. Avusturya = Rusya ve Almanya = Rusya harpleri de yaklaşıyordu. O zamana kadar Lehistan'ı ezmekte müttefik olan üç Lehistan efendisi, şimdi aralarında çıkan ihtilâf neticesinde hayat, memat savaşına girmiş bulunuyorlardı. Bu harbin nihayet onları ölüme götürdüğü malumdur. Bu suretle nihayet bütün büyük vatanperver ve millî şairlerin özledikleri, ve bekleyip

durdukları Avrupa kargaşalığı kendini göstermişti.

Harp ilânı arifesinde Pilsudski, Avusturya - Macaristan hükûmetinin kendi faaliyetine gösterdiği müzaheretten (Avusturya = Macaristan hükûmeti Pilsudski'nin teşkil edip idare ettiği teşkilâtlardan kendi menafii için istifade etmek niyetinde idi) bilistifade müstakil Leh irâdesini ve müstakil Leh hareketini Avrupa harp sahnesine atmak maksadile, Krakof'da toplanmak üzre, Atıcı teşkilâtçılarının seferberliğini ilân ediyor. İlk önce, Lehistanın kuvvetli ve birinci düşmanı Rusyaya karşı harekete geçiyor ki, bunun da sukut edeceğini evvelceden tahmin etmiş bulunuyordu.

Seferberlik ilân edilince binlerce " Atıcı „ gençler Krakof'a toplandı. Levazım müfettişliği bunları elbise, eski sistem "Vernal,, tüfekleriyle teçhiz etti. Askerler, bu kötü teçhizattan hiç te müteessir olmadan, yemin ettikleri ideye merbut, itimat ettikleri kumandanları Pilsudski'ye sâdık, metin bir imanla meçhul talie doğru ve ötedenberi özledikleri harbe gidiyorlardı.

5 = 6 Ağustos gecesi mâruf birinci kadro bölüğü, şafak sökerken Rus Lehistanı hududunu geçmek için, bir keşif kolu gibi Krakov'dan hareket ediyor. Arkasınca aynı günde mütebaki bölükler de iyi niyetler ve büyük ümitlerle yola çıkıyorlar. Asıl bu an ve fırsatı elde etmek için bütün mevcudiyetile çalışan, bütün ruh ve sev-

gilerini işe sarfeden Pilsudski ve arkadaşlarının, çok ağır ve çetin faaliyetleri, bu suretle yerini bulmuş ve müsmir neticelerini vermişti. Diğer tabirle son isyandan 50 sene sonra Lehistan arazisi üzerinde ilk defa olarak millî arma etrafında toplanmış Leh askeri peyda olmuştu.

Bütün Galiçiya Lehleri, Pilsudski'nin hareket ve faaliyetini takdir ediyor ve ona maddî, manevî muavenette bulunmaktan çekinmiyorlardı. Bilâkis Rusya hududu dahilinde muhtar bir Lehistan hükûmeti tesisini vadeden Rus başkumandanı Gran Dük Nikola'nın haince beyanamesi neticesinde iğfal edilen Rus Lehistanı halkı, bitaraf bir pozisyon almıştı. Alman Lehleri dahi, Almanlara karşı muhasim bir vaz'iyet almalarına rağmen, Pilsudski'nin siyasî plânını anlamadıklarından, bütün harp müddetince passif bir vaziyette kaldılar. Bu yüzden Leh cemiyetleri arasında mühim çarpışmalar ve anlaşamazlıklar çıkıyordu. Fakat netice itibarile denilebilir ki, ayrı ayrı parçalar arasındaki ihtilâf ve fikir ayrılıklarına rağmen, Leh cemiyeti bilâhere Pilsudski'nin etrafında toplanan istiklâl-cilerden ibaret, çok büyük bir kuvvet çıkarmak istidadını göstermiştir.

Pilsudski "atıcı", larının müsellâh nümayişlerinden sonra, Pilsudski grubu ile içtimaî irtica taraftarı, Rusya ile itilâf arayan ve ona doğru mütemayil kuvvetli bir grup, diğer tabirle Nas-
yonal Demokratlar arasında husule gelen anto-

ganizm, epeyi zaman sonra yeniden canlanarak bu güne kadar devam eden ve körü körüne yürütülen bir mücadele şeklini almıştır.

Bilâhare, Leh Lejyon'unun birinci piyade alayı namını alan "atıcı" lar, umumî harpte çok felâketlere uğramışlardı. İlk müsademe Ağustos ve Eylûl aylarında evvelâ Ketst'de, sonra Nida, Visla, Novi Koçin, Opatovets ve diğer civar yerlerde başlıyor. Bir kaç sene zarfında biribirine kardeş hissile merbut büyük asker ailesi, diğer tabirle "Atıcılar İmanı", bu müsademelerde büyük bir kalp acısıyla ilk kurbanlarını veriyorlardı.

1914 senesinin Eylûlunda miralaylığa terfi ederek Lejyon'ların birinci piyade alayı kumandanlığına tayin edilen Jozef Pilsudski, gene eskisi gibi askerlerinin her felâket ve istiraplarına iştirak etmekten geri durmuyordu. En ağır ve çetin ânlarda numüneyi imtisal olacak derecede sıhhatini gözetmeden, hayatını bilerekten tehlikeye atıyor ve mücadelenin ön safında yer alıyordu. O, yalnız silâhla mücadele etmekle kalmıyordu; aynı zamanda bir avuç sâdik adamlarını ecnebilerin ve düşmanların takibatından muhafaza ederek himayesi altına alıyor ve kendinin olduğu gibi askerlerinin de yabancılarca icap eden hürmetle karşılanmasına çalışıyor ve bunun üzerinde ısrar ediyordu. O, Avrupa harbinin bulaşığı içerisinde kendi askerlerine hareket sahasında mümtaz bir yer temin etmekle,

şüphe yok ki vatani da ileri çekmiş oluyordu. Bunun içindir ki askerler kalbini ona vermiş, kendisini de ileri sürdüğü iş kadar sevmekte bir an bile tereddüt etmemişlerdi.

1914 senesinin Birinci Kânun'unda Pilsudski'nin 6 piyade taburu, 2 süvari bölüğü ve bir de topçu bölüğünden ibaret hissesi yeniden teşkil edilerek, birinci ve beşinci piyade ve birinci süvari alaylarından müteşekkil Lejyon'ların mâruf birinci livası haline getiriliyor. Bu suretle liva kumandanı olan Pilsudski, mirlivalığa terfi olunarak Austurya = Almanya şark cephe-lerine yayılmış bütün Lejyon'ların manevî paşası oluyor. Filen Pilsudski'nin emri altında olmayıp, Avusturya hükûmeti tarafından daima gülünç bir mevkide bırakılarak fena muamelelere maruz kalan ikinci ve sonradan vücade getirilen üçüncü livalar, bu fena muamelelerden muğber oluyor ve manen Pilsudski'nin emri altına geçmeye can atıyorlardı.

Laski, Kijivoplot, Lovçuvek, Konari, Tarluv, Yastkuv, Bataklı Valin müsademelerinde en yararlı arkadaşlar kurban verildi. Bununla beraber, denilebilir ki aynı Valin'de 3 livanın akıttığı kanlar, muhtelif taraflardan müşterek Leh cephesine atılan 3 Leh livasını ekleyen bir çimento oldu. Bu 3 livanın aynı derecede iyi harp etmesini temin için Valin müsademelerinde birçok kurbanlar verildiği gibi, ağır felaketlere mâruz kalındı. Fakat, neticede bu

livaların bir idare altında birleşmeleri temin edildi. İşte, bu andan itibaren mezkûr livalar ileridede ameliyatlarını beraber yapacaklardır.

Moskof'lar üzerinde elde edilen birçok parlak zaferlere rağmen, Lejyonlar maalesef kendi askerî cehitlerinin mahsulünü görmeğe muvaffak olamadılar; yani müstakil Leh devletinin teşekkülünü görmedikleri gibi, zaif sıralarını daha büyük Leh ordusu haline getiremediler. Avusturya ve Almanya, "müttefik,, dedikleri Lehistanın işgal altına aldıkları yerlerinde, bir düşman gibi hareket ediyorlardı. Bu nevi hareket, Leh Lejyonistlerini son derece müteessir ediyor ve zihinlerde şüphe uyandırıyordu. Bütün mevcudiyetile mücadeleye sarılmış bulunan Lehistanın manevi kumandanı Jozef Pilsudski, Avusturya hükûmetinin Leh'leri sattığını ve her şeyi kendi menfaatleri noktai nazarından yaptığını görünce, bu gidişle Lehistan mukadderatının istikbalde ne şekil alacağını Almanya ve Avusturyaya vuku bulan bir muracaatında istizahda bulundu; ve onları istifa ile tehdit etti. 1916 senesinin 26 Eylûlunda aldığı cevapta istifasının kabul edildiği bildirildi. Bu istifa hiç şüphesiz, sefalet içerisinde sürünen askerler için, mağlubiyetten başka bir şey değildi. Çünkü bu suretle artık çok muhtaç oldukları himayeden ve haklı bildikleri imandan mahrum bırakılmışlardı. Bununla beraber bu adamların ayrılmaz bir dostu vardı, o da nihaî zafere olan

ümit idi. Evet, ancak bu ümitledir ki onlar, elde şaşmayan silâhlarla beraber kumandanlarının dahiyane sevk ve idaresi altında son zafere ulaşacaklardı.

İstikbâli, gayet sâkin ve uyanık bir gözle

*Jozef Pilsudski'nin 1916 senesinde alınmış
bir resmi*

görebilen ancak bir adamdı: Jozef Pilsudski. "Yavrularını,, ağışuna attığı yeni ıstırap ve felaketin kıymetini hakkile takdir eden yegâne adam da gene o idi. 1915 senesinin ağustosunda Pilsudski Almanların yeni işgali altına

geçmiş bulunan Varşova'ya geliyor. Fakat Almanlar Varşova'da ikametine müsaade etmiyorlar. En sonda bu neviden bir muamele ile karşılaşacağını vaktile tahmin ettiği için, her ihtimale karşı harbin ilk senesinde vücuda getirdiği hafi askerî teşkilâtın başına geçiyor. Eski askerleri ve düşmanla mücadeleye susamış binlerce yeni askerler hep bu teşkilât etrafında toplanıyorlar.

Pilsudski'nin istifasını müteakip Avusturya, Almanların kendisine karşı olan nisbî itimatları da ortadan kalkmış oldu. Fakat aleyhine hükmedecek hiçbir esaslı delil olmadığından, ona karşı bir dereceye kadar zahirî bir itimat göstermeği lüzumlu addediyorlardı. Şimdi ise, yani akıtılan kanlar bahasına mükabil Pilsudski, Avusturya-Almanya tarafından 1916 senesinin 5 ikinci teşrininde, yeniden Leh askeri toplamak maksadile, ilân edilen ufak nim müstakil bir Lehistan değil, bir kaç asır evvelisi olduğu gibi, tam müstakil, büyük, yekpâre ve kuvvetli bir lehistan talebinde bulunduğunu alenen söyleyince, yalancı "müttefikler,, ona birer düşman kesildiler. Buna bakmıyarak Pilsudski, faaliyetini devam ettirmek niyetile, 1917 senesinin 10 İkinci kânununda muvakkat "Devlet şurası,, nda askerî komisyon reisliğini kabul ediyor; aynı zamanda Leh askerî teşkilâtına (P. O. V.) hususî bir ehemmiyet verilmesini emrediyor. Emrin neticesi olarak teşkilat yalnız mantar gibi artan

adamlar kazanmakla kalmıyor, bölünmüş Lehistanın Alman, Avusturya hatta Rus ordularında bulunan Leh'ler üzerinde şiddetle müessir oluyor; ve asker Leh'ler hafi teşkilât ve cemiyetler etrafına toplanmağa başlıyorlar. Düşman tehlikeyi sezmemiş ve teşkilâtın ehemmiyetini takdir etmemiş değildi; fakat, teşkilâtın faaliyet ve vaziyetini kenardan tarassut altında bulundurmak gayesile zahiren bir pasiflik gösteriyordu.

Pilsudski, Almanlara tabi bir vaz'iyette çalışamayacağını söyleyerek, Leh askerlerinin Alman militarizmi çerçevesi dahilinde teşekkülüne itiraz edince, ve ileride Almanya ile Lehistanın ittifakını meşrut kılan yemin metnini kabul etmeyince, 24 Haziranda muvakkatı "Devlet şûrası,,ndan dahi çekilmek mecburiyetinde kalıyor. Pilsudski çekilince, 1917 senesinin 13-14 Temmuz gecesi işgal hükûmetinin emri üzerine, Rus Lehistanında (P. O. V.) askerî teşkilatı rehberleri arasında birdenbire kütleli tevkifler başlıyor. [1]

Bir müddet yani takriben 10 gün sonra da 22 Haziranda Jozef Pilsudski ve yakın muavini miralay Kazimir Sosnkovcki tevkif edilerek Al-

1] Mevzuu bahs teşkilatın ileri gelen adamlarından Valeri Slavek, Adam Skvarçinski, Stanislav Hempel, Vatslav Yendjeyeviç, Stefan Boroviç, İgnati Vendolkovski, ve Piotr Guretski hep tevkif edilmiş bulunuyorlardı.

manya içerlerinde Magdeburg kalesine götürülüyorlar.

Bu suretle, Lehistan'da tam bir boşluk ve sükûnet hasıl oluyor.

Lejiyonistlerden birçoğu, gönüllü olarak Şipyorni ve Benyaninov hapsanelerini dolduruyor, büyük bir kısmı Avusturya ordusuna alınarak, İtalyan cephesine gönderiliyor, hasıl askerî teşkilata mensup olanlar hapsane ve kalelere alınarak bir esir vaziyetinde bulundurulmak için, ta Almanya içerlerine sevkediliyorlar. Buna rağmen, şiddetli takibat ve kıyamdan yakasını kurtarabilen birkaç kişi, dağılmış teşkilatı yeniden kurmak teşebbüsünde bulunuyor. Bu darbelerden sonra Leh askerî teşkilatı sayıca az olmakla beraber, keyfiyetçe daha mükemmel bir şekil alıyor. Rus Lehistanında Leh müsellâh kuvveti, Galiçiya'da ihtiyat kol ordusu namı altında teşekkül eden Lejiyon bâkiyeleri, büyük müşkülata ragmen, Lehistan'ın parlak istikbali için silâhlarını elden bırakmıyorlardı. İşte, birkaç ay sonra, yani 1918 senesinin birinci ve ikinciteşrininde, başlayan hümmalı faaliyet anlarında, diğer tabirle, askerî muvaffakiyetsizlik neticesi olarak Almanya ve Avusturya düştüğü sırada, vatanın yardımına koşanlar dahi bunlar olmuştu. 1918 senesinin 5 İkinci Teşrininde, Lublin'de teşekkül eden Leh halk hükûmeti, Leh askerî teşkilâtının seferberliğini ilân ediyor ve neticede mezkûr teşkilât

müsellâh Leh kevvetile beraber, memleketlerinde baş veren ihtilâller yüzünden demoralize olmuş Avusturya ve Alman askerlerini terki silâha mecbur ediyor. Nihayet, Krakov'da kendi başına teşekkül eden "Likide komisyonu,, Galiçiya'da hükûmeti eline alıyor ve bu suretle hâkimiyet Leh milletinin eline geçmiş oluyor.

Tahaddüs eden yeni vaz'iyet ve şerait neticesi olarak, kenardan hiçbir yardım olmadan, müstakil hükûmet binası yükselmeğe başlıyor. Alman milleti vasıtasile hapisten kurtulan Pilsudski 10 İkinci Teşrinde Varşovaya dönerek, eski silâh arkadaşlarından ve artık, müstakil Lehistan hizmetinde bulunan yeni askerlerden müteşekkil Leh ordusunun kumandasını deruhte ediyor.

Artık, bütün Leh milleti, Pilsudski'nin ötedenberi takip ettiği fikir ve siyasetin derinliğini hakkile anlamağa ve takdir etmeğe başlıyordu. Zira büyük bir devlet adamı olan Pilsudski, 1905 senesinden başlayarak muhtelif zamanlarda ileri sürdüğü real teşekküller ve müsellâh kuvvetlerle, arzu edilen müsmir neticeleri elde etmiş bulunuyordu. Zaten vücade getirmiş olduğu müsellâh kuvvetlerin ergeç müstakillen bir iş yapacağına ve nihayet muzaffer olacağına derin bir iman beslediği içindir ki, kendisinin tevkif edilerek Almanya içerlerine sevkedilmesinde bir mahzur görmemişti.

Bu suretle, sevgili başkumandanlarına, vatanlarına karşı derin bir hürmet hissile müte-

hassis, ve istiklâllerine hararetli bir sevgile bağı bulunan Lejyon ve askerî teşkilâtların disiplinli yeni kadrosu, Pilsudski sayesinde meydana çıkarak vaz'iyete hâkim oldular. Bu işe, hiç şüphesiz, cebhedeki muvaffakiyetsizlik ve memleketlerindeki ihtilâllerin tesirile Lehistan arazisi üzerinde ecnebî hakimiyetinin uğradığı zâfın dahi büyük bir yardımı olmuştur. Bütün bu subjektiv ve objektiv şeraitin çok müsaîf olduğunu gördükten sonra, Leh cemiyeti en nihayet yerinin mücadele cephesi ve ordu safları olduğunu anlamakta geçikmedi.

“Lublin,, hükûmeti ve 1916 senesinin 5 İkinci Teşrininde ilân edilen küçük Lehistan devletinin “Muvakkat Devlet Şurası,, , hükûmeti Pilsudskiye devrediyor; neticede Pilsudski, milletin geniş salâhiyetli başbuğu sıfatile, Leh devletinin hercümercliği içersinden bir diktatör gibi sivriliyor.

12 İkinci Teşrinde orduya verdiği ilk emrinde diyor ki :

“Askerler ! Vatan yavrularının istiklâl güneşini bütün parlaklığıyla gördüğü ve her Leh kalbinin daha fazla bir kuvvet ve canlılıkla çarptığı bir zamanda, kumandayı üzerime alıyorum. Bu tarihî ânın verdiği teessürden sizinle beraber aynı derecede müteessir ve mütehassissim.

Hayat ve kanımı vatanın selâmeti ve vatan=

daşların saadeti uğrunda sizinle beraber feda ve hasredeceğime and içiyorum.,,

Bu andan itibaren artık Pilsudski, kendisini tamamen hükûmet işlerine veriyor. Bir diktatör olmak hasebile Moraçevski hükûmetini teşkil ediyor ve ona devlet hayatını, devlet işlerini bir nizam altına alacak kanunlar İhzar etmesini ve ber şeyden evvel elinde bulunan geniş salâhiyetli diktatörlüğü devr için Diyet meclisinin hazırlıklarına başlamasını teklif ediyor.

Yapılacak iş kolay değildi. Bir tarafta ihtiyaç hissedilen devlet müesseselerini vücade getirmek için büyük bir gayretle çalışılır; ve gönüllü askerler büyük fedakârlıklar göstererek vatanın işgal altında bulunan parçalarını düşmandan koparmakla uğraşırken, ötede dahilî ve haricî düşmanlar, kendilerine daha fazla bir kâr temin etmeğe canatıyorlardı. Üstelik şarkî Galiçiyada Ukrayna isyanı baş vermiş, Sark ve şimalden Litvanya, Rusya, garpte de Çekler ve Almanlar harekete geçmişlerdi,

Fakat en acı ve tehlikeli şey, kendi içimizdeki çekişmelerdi. Devlet meselelerini hal için herkes kendinde bir hak ve salâhiyet buluyordu. Bir sözle “küçük adamlar,, ın münakaşa, ihtilâf, entrika ve ihanetleri her tarafta kendini göstermeğe başlamıştı. Fikren dar ve mahdud olup ruhen çok bayağı olan bu “küçük adamlar,, Pilsudski ile mücadele için aleyhine deliller arıyor, onu nefesine düşgünlük

ve samimî olmamakla ithama kalkışıyorlardı. Muhalefet, kendi hükûmetlerini dinlemeyecek ve vergi vermekten imtina edecek kadar ileri gitmişti.

Nihayet, 1919 senesinin ikinci kânununda sözde Lehistanı hercû merciden kurtarmak niyetile, fakat haddi zatında memleketi uçuruma götürecek manasız ve gülünç bir "tağlibi hükûmet,, teşebbüsünde bulundular. Pilsudski'ye karşı yapılan bu mücadelede, şerefli bir insana yakışmıyacak tarzda iftira, buhtan yapmak işinde en fazla ileri gidenler Nasyonal Demokratlar yani halkın "Endek,, dediği adamlardı.

Yapılan taarrizlerden ve haksız isnatlardan müteessir olmamak ve sayısız müşkülâtı yenmek için hakikaten de Pilsudski'nin birçok tecrübeler görmüş sinirleri lâzımdı. Bunun içindir ki o, dedikodunun, entrikanın önüne geçecek en iyi vasıtanın işe bütün kuvvet ve mevcudiyetle sarılmakta olduğunu telkin ediyor, vatandaşlarına kurşun atmıyacaklarını bildiriyor ve her taraftan yapılan hücumlara fevkalöeşer bir itidalle tahammül ediyordu. Dahilî düşmanlarını affediyor, faaliyetinin verdiği müsmir neticeleri düşmanın iftirasına karşı koyuyordu. Pilsudski'nin bu mücadele metodu hakikaten de kurtarıcı bir metot oldu. Şöyleki düşmanlar yavaş yavaş kendine gelmege ve vaziyeti anlamağa başladı. Artık hükûmetin idare işleri kuvvet buluyor, askerî kuvvet te artıyordu. Pilsudski, fevkalâde

bir sür'atle Diyet meclisinin intihabına başlıyor ve evvelce vadettiği gibi kendi geniş salâhiyetini 1919 senesinin 9 Şubatında Varşovada ilk defa toplanan Diyet meclisine devrediyor.

Diyet meclisi, 20 Şubatta "küçük konustut-syon,, namile mâruf bir kanunile Pilsudskiye Diyet meclisi karşısında mes'ul bir hükûmet reisi yapıyor.

Pilsudski, bir kükûmet reisi salâhiyetinin hisedilir derecede tahdit edilmesine rağmen, baş kumandan olmak dolayisile harp devam ettiği için geniş bir salâhiyeti haiz bulunuyordu. İşte bu salâhiyetten istifade ederek asırlarca unutulmuş işler yaptı. Devletin hudutlarını genişletmeğe muvaffak olarak takviye etti. Cumhuriyet arazisine sokulmuş olan Moskofları şarka doğru ricata mecbur ederek sevgili Vil-nayı istirdat etti.

Dahilî siyasete gelince, bu sahada dahi belli başlı muvaffakiyetler kazandı, Şöyle ki, eskiden üç muhtelif parçaya bölünmüş büyük devlet dahilinde millî hâkimiyete ayni şekili vermeye muvaffak oldu. Lehistan için bu iş gayet mühim idi. Zira işgal hükûmetlerinin bırakmış oldukları kanunî hususat ile mücadele etmek icabediyordu. Bütün bunları yapmakla beraber Pilsudski'nin en fazla ehemmiyet verdiği şey, dahilî intizam ve haricî tehlikenin mesnedi olan

ordu idi ki bu kuvvetin biran evvel teşekkül haline gelmesine çalışıyordu. Başkumandanın gayreti sayesinde seferberliğe alınan Leh askerî teşkilâtına (P.O.V) mensup olanlar ve binlerce gönüllü askerler millî ordu saflarını dolduruyor ve ecnebi memlekette bulunan esirler vatanlarına dönüyordu.

Bu suretle vücade getirilen askerî hisseler Pilsudski'nin kendisi yahut tayin etmiş olduğu kumandanların idaresi altında büyük galibiyetlere doğru götürülüyordu. Başkumandanına derin bir muhabbetle bağlı bulunan ordu, bir eseri şükran olmak üzere ona en büyük askerî nam olan Mareşal adını verdi.

Mareşal ve ona merbut adamların faaliyetini birer birer sayıp bitirmek mümkün değildir. Bu devre ait hareket ve faaliyeti hakkile karakterizeye yarıyacak objektivizmin ve şimdiye kadar meçhul hatta denebilir ki elegeçmiyen materyallerin bulunması için daha birçok senelerin geçmesi lâzımdır, Şimdilik ancak, son 12 yıl zarfında sarahat ve kat'iyetle kendini gösteren ahvalı kaydedebilir ve bu ahval, vaziyeti gördükten sonra Pilsudski'deki dehanın derecesini hadsi olarak takdir etmekle iktifa edebiliriz. Şunu kat'iyetle iddia edebiliriz ki yüksek bir şahsiyet olan Pilsudski, büyük devlet adamlarımızı, kahraman ve âmirlerimizin sevk ve hareketini alevlendirebilecek kıvılcımı vaktında bulmağa muvaffak olmuştur.

Şunu da kaydetmek lâzımdır ki, Pilsudskinin hayatını hasrettiği ide ve emellerinin hepsi tahakkuk edemedi. Zira millet reisinin fikrini hakkile kavramak ve son hedefi ihate etmek istidadını her zaman gösteremedi. Zaman zaman kendini hisettiren anlaşılamamazlık, basit ihtilâflar hep bu ihatesizlik yüzünden ileri geliyordu.

Evet, gene bu anlaşılamamazlık idiki Pilsudskinin ehemmiyet verdiği büyük fikrinin yani vaktile jagelonlar tarafından ileri sürülen ve bütün dünya siyasî konsepsiyonuna esas teşkil eden ittifak fikrinin tahakkukuna mani oldu. Evet, o ittifak ki Şimali Amerika müttefihidesini vücud getirdiği gibi, Almanyayı da büyük bir devlet haline getirmişti. Ya son zamanlarda Rus Bolşevikleri dahi hükûmet idarelerini Rus devletinin enkazı üzerinde vücade gelmiş bir çok millî hükûmetlerin ittifakı üzerinde kurmadılar mı?

Jagelonların büyük devlet idesini, Pilsutski, Ukrayna ve Litvanya ile ittifak yapmak suretile tahakkuk ettirmek istiyordu. Bu fikrini ilk defa olarak sabık Litvanya kinyazlığı ahalisine hitaben 1919 senesinin 22 Nisanında Vilna'nın istiradını müteakip vermiş olduğu bir beyannamede ortaya atmış bulunuyordu. 1920 de yaptığı Kiyef seferini dahi bu idenin tahakkuku maksadile yapmıştı.

Fakat bu dahiyane emele maalesef nail olunamadı. Çünkü ilk sıralarda elde edilen muvaf-

fakıyetlere ve Bolşeviklerin Dnepr ötesine atılmasına rağmen, müttefik Ukrayna tarafından kâfi derecede yardım gösterilmemesi neticesi olarak yalnız başına kalan Leh ordusu Şimal'dan yani "Smolensk Kapıları," denilen mahelden vukubulan taarruza mukavemet edemiyerek ric'at etmek mecburiyetinde kaldı.

Bolşevik ordusu harekete geçerek ileriliyor hatta payitahtı tehdit ediyordu. Artık, yeni doğan Leh cumhuriyetini ortadan kaldıra bilecek tehlike yaklaşmış bulunuyordu ve buna denile bilirki bir adım kalmıştı. İşte bu büyük tehlike ânında, bir çok defalar olduğu gibi, kendine ve milletine karşı beslediği sarsılmaz imanını gaybetmeyen adam, gene Pilsudski idi. Derhal işe başlayarak devletin hayatiyet eseri gösteren bütün unsurlarını başına topladı, orduyu yeni kuvvetlerle takviye etmege ve taarruza geçen düşmanın hareketini durdurmağa muvaffak oldu. Hem bununla da kalmadı, tertip ettiği dahiyane plan sayesinde düşmanın ardına geçerek onu bir defalık tepeledi. Kaba ruslar, bütün cephe boyu maglup olunca sulh istediler. 1920 senesinin ağustosuna tesadüf eden ve "Visla üzerinde bir harika,, namını alan Varşova müsademesi, ancak, Leh silahile yapılan en büyük harpler yani 1410 daki Grunvald ve buna benzer harplerle kıyas edilebilir. Bu harp, değil yalnız Lehistanı, bütün Avrupayı dahi vahim bir vaz'iyetten halâs roktayı nazarından çok mühim bir harpti. Zira Şark

barbarlarının tahripkâr seferi garbî Avrupa medeniyetini imha etmek tehlikesine maruz bırakmıştı. Bu cihete bütün dünyanın maruf siyasî ve mütefekkirleri dahi ehemmiyetle dikkat etmiş ve Ruslar'ın mağlubiyetile garp medeniyetinin hakikaten de büyük bir tahlikeden kurtulduğuna işaret etmişlerdir. Bu hususta fikir dermeyen eden şahıslardan biride İngilterenin sâbık Berlin sefiri Lord d'Abernan dır. Bulunduğu mevkiin verdiği imkân derecesinde iki kültürün çarpışmasını yakından tarassût etmek fırsatını elde eden d'Abernon, bu hususa dair yazmış olduğu hatıratında Pilsudski'nin büyük rolünü takdir ederek Lehistanın 1920 de kazandığı zaferle Avrupayı Rus barbarlığından halâs etmiş olduğunu kaydediyor.

1920 zaferinin tabîî neticesi olmak üzere 1921 senesinin 18 Martında imza edilen Riga muaheadesi Lehistan cümhuriyetinin Şark hudutlarını tespit etti. Zaferin temin ettiği şey yalnız bu kadar değildi: Varşova müsademesi sayesinde ilk muvaffakiyetlerine güvenen Rusların, Litvinlere vadettikleri Vilna, ceneral Jelikovski tarafından Litvinlere karşı müdafaa edildi ve neticede Yukarı Sileziyada efkârı umumiye Lehimize hareket etti.

Lehimize biten harbin temin ettiği en büyük kâr hiç şüphesiz sulh idi. İşte sulh olduktan sonradır ki Leh milleti artık sistematik bir tarzda dahilî hayatını tanzime ve eksiklerini tamamlama-

mağa başlıyor. Teşkilâtı esasiye kanunu üzerinde çalışan Diyet meclisi, faaliyetini tamamlayıp ve hazırlanan teşkilâtı esasiye kanunu 1921 senesinin 17 Martında mutant bir surette kabul ediyor ve bu suretle Leh cümhuriyeti, bütün devlet hayatını intizam altına alabilecek kanunî esasları elde etmiş oluyor. Artık, bundan sonra pek tabii olarak dahilî tesânüt, âsaiyet ve vatanın tahakkuk ve taaliisi yolunda yeni bir faaliyet devresine giriliyor.

Kabul edilen teşkilâtı esasiye kanununun eksiklerini o zaman Pilsudski'nin gördüğü ve takdir ettiği kadar, çok az kimse görmüş ve takdir etmiştir.

Zira bu kânun daha derinden ve yakından tetkik edilememiş ve bu yüzden müelliflerinin Pilsudski aleyhine müteveccih niyetleri meydana çıkamamıştı. Fakat bilahere, itimadı sui istimal edilen millet, acı tecrübelerden sonra bu ciheti anlamakta gecikmedi ve teşkilâtı esasiye kanunu metninin Pilsudski'le mücadele nokta-i nazarından tertip edildiği anlaşıldı. Bu işin, Pilsudski'ye karşı çılgınca muhalefet yapan mürteci siyâsî zümre liderlerinin kendi aralarında uyuşmaları neticesinde yapıldığı âşikârdır.

Harpten evvelki işgal şeraiti içerisinde yetişen siyâsî zümrelerimiz hür Lehistanda yaşamlarına rağmen, tarihî ânın talep ettiği irtifaa yükselmek istidadını maalesef gösteremediler.

Muhalifler, müşterek kuvvet ve emekle müs-

takil devletin uzun asırlar bâki kalacak esaslarını yaratacaklarına, kendi küçük ve şahsî emellerine yarayacak ehemmiyetsiz faaliyetle iktifa ediyorlardı. Pilsudski'nin nasıl olursa reisi cumhurluğa geçeceğini sezince, teşkilatı esasiye kanununu Pilsudski'nin yüksek şahsiyetini gölgede bırakacak şekilde tertip etmekten çekinmediler. Tam hâkimiyet hakkını sözde millete vermiş görünüyorlardı, hakikatte ise hükûmet, diyet meclisinde temsil hakkını haiz bulunan siyasî zümrelerin elinde bulunuyordu. Bunlar da sun'î bir intihap yolu ile uzun müddet için hâkimiyeti kendi ellerinde saklamağa muvaffak oldular.

Cemiyet, hakikî vaz'iyeti ancak, acı tecrübelerden yâni, teşkilâtı esasiye kanunu vücade getirenlerin iç yüzü meydana çıktıktan sonra anlayabildi.

İşte vaziyet bu merkezdeyken, Diyet meclisi teşkilâtı esasiye kanununu, Vilna'nın ilhâkını ve birkaç muahedenin ve intihap usulünün kabul ve tasdiki gibi mühim devlet işlerini yaptıktan sonra tâtil devresine giriyor.

Bu ilk Diyet meclisinin hayatı, netice ve eser bıraktığı için meskût geçilemeyecek kabinenin buhranı ile nihayete eriyor. Hükûmet dümeni o zaman Ponikovski kabinesinin elinde bulunuyordu. Pilsudski, nazırlar heyetinin bir içtimasında kabinenin siyaseti aleyhinde bulununca, kabine buhranı başladı. Bunun üzerine 1922 senesinin 6 Haziranında Ponikovski istifa ediyor ve istifası

Pilsudski tarafında nderhal kabul ediliyor. Pilsudski'yi bu karara sevkeden âmil bu gidişle hükûmetin dahilî ve haricî vaziyetinde kendini gösterecek herhangi bir tehlikenin önüne geçmek ve yaklaşan Diyet meclisi intihabında muhtemel buhrana yol vermemek için daha kuvvetli bir hükûmet vöcude getirmekti. O zaman Pilsudski, yeni kabinenin teşkilinden bilistifade, 1919 senesinin 20 Şubatında yapılan "Küçük Konustut-syon,, da, nazırların devlet reisi tarafından Diyet meclisinin muvafakatile tayin edildiğine dair olan madde hakkında istizahta bulunuyor; aynı zamanda, kânun ve maddelerde yeri olmayıp ta fiilen Diyet meclisi reisinden ve zümre liderlerinden müteşekkil "Senyorlar Kongresi,, denilen müessesenin ne derece kânunu olup olmadığını soruyor. Hiç bir kânunî esasa istinat etmeyen ve başvekil intihap hakkını kendi üzerine almak suretile her kabine buhranında bir rol oynayan bu müessese, başvekil intihabını devlet reisine sırf tasdik için takdim ettiğinden, Pilsudski ile Diyet meclisi arasında ilk defa olarak derin bir ihtilâf çıkıyor.

Netice itibarile Pilsudski lehine halledilen bu ihtilâf üzerinde fazla durmağa gelmez. Yalnız şunu kaydedelim ki, Pilsudski'nin bilâhare devletin dahilî hayatında nâhoş hadiseler doğuran Diyet meclisinin zümre efendileri yani "Seymokrasi,, ile mücadelesi işte bu ihtilâfla başlar. Şunu da unutmamalı ki Nasyonal Demokratların millî bir kah-

raman gibi ileri çekerek başvekilliğe intihap ettikleri satılık Korfanti'nin bu mevkie geçmesine Pilsudski mâni olmuş ve Nasyonal Demokratların kararını tasvip etmemiştir.

1922 senesinin İkinci Teşrininde yapılan Diyet meclisi intihabı dahi vaz'iyete yeni bir şekil veremedi eski meclis gibi idare işleri için elzem esasları vücade getiremedi. O esaslarki ekseriyetin sağlam temellerine dayanan devamlı bir idare sistemine imkân vermiş olacaktı.

Her şeyin fevkinde devletin istikbalini düşünen ve bir hareket adamı olan Pilsudski, teklif edilen reiscumburluk makamını kabulden imtina etti: zira Mart teşkilâtî esasiye kanunu bu makama ancak devleti temsil etmek hakkını vermek suretile salahiyetini tehdit etmiş bulunuyordu. Bunun üzerine reiscümburluğa, Pilsudskinin yakın dostlarından Gabriyel Narutoviç geçti, Fakat yeminden birkaç gün sonra bir serserinin kurşununa kurban gitti. Kâtil, reiscumhur intihabı meselesi etrafında mürteci matbuat ve zümrelerin ve ilk sırada o zaman millî halk fırkası namını alan Nasyonal Demokratların yaptıkları demagojinin tesiri altında muvazenesini kaybetmiş bir adamdı. Narutoviçin katlini müteâkip reisi cümburluğa Stanislav Veyçehovski intihap ediliyor.

İlk reiscumhurun feci ölümü bütün milletin vicdanında derin bir iztirap doğurmuştu. Sui kastın bütün milletce lânetle karşılanmasına rağmen, şayanı hayrettir ki cümhuriyet mahkemesinin idama mahkûm ettiği katilin hatırasını taziz edecek adamlarda bulundu ve bu hareket-

lerile zaten pek iyi olmayan muhitin manevî havasını büsbütün berbat etmiş oldular. Üstelik, her vesileden bilistifade Pilsudskiye karşı mücadele bayrağı açan ve Nasyonal Demokrat namı altında toplanan siyasî zümreler, bu ahvalî ruhiyeyi mudafaadan çekinmemekle, serserinin yapmış olduğu katlin manevî mes'uliyetini de üzerlerine aldılar.

O zamana kadar kendisine karşı yapılan fena muameleleri afeden ve kendisile mücadele eden şerefsiz müfterileri aldırmayan Pilsudski, her vesile ile bütün milleti temsil ettiklerini ileri süren bu zevatın ahlaken çok aşağı bir seviyeye düştüklerini sarahatle görünce, Diyet meclisinin kendisi hakkında bir başvekil ve ordu başkumandanı sıfatile vatana çok yararlıkları dokunduğuna dair çıkarmış olduğu şükran kararına rağmen, artık alçak insanlarla bir arada çalışmak imkânında olmadığını, ileri sürmekle işten çekilerek ailesile beraber Vorşova civarındaki Soleyufka'da yerleşiyor ve 1920 muharebesinin askerî harekâtını yazmağa başlıyor. [1] Siyasetten tamamen

[1] Pilsudski'nin siyasî ve tarihci bir muharrir olduğunu çok az kimse biliyordu. Öte beride, imzasız yahut namı müstearla yazmış olduğu makala, hatıra ve büyük eserler bu yüzden onun ismine atfedilememiş ve bir çok makale, güzel hatıraları her tarafa yazılan ufak risalelerde unutulup kalmıştır. Yazmış olduğu eserler toplu bir külliyat halinde ancak son senelerde neşredilmiştir. şunuda ilâve edelim ki Lehistan tarih cemiyeti, 1928 de tarihe ait mesaisi ve 1863 isyanı tarihi sahasında sebk etmiş hizmetine bir teşekkür olmak üzere Pilsudski'yi fahri âza intihap etmiştir.

çekilmesine rağmen ahlaken düşük adamların iftira ve taarrüzları bitmek bilmiyordu. Zira Pilsudski'nin devlet işlerinden uzak olmakla beraber, milletin sağlam düşünen kısmı için yalnız büyük bir şahsiyet olarak kalmakla değil, aynı zamanda onun manevî nüfuzunun gün geçtikçe kuvvet bularak genişlediğini görünce tahammül edemiyorlardı. İşi o kadar ileriye vardırıdılar ki, zabitan heyeti 19 Martta kendi başkumandan ve fatihlerinin isim gününü tebrik için Soleyufka'ya gidince, mürteci matbuat büyük bir çılgınlık göstererek bu zabitlerin mahkemeye sevk edilmesi talebinde bulunmaktan bile çekinmedi. Pilsudski'nin ailesile beraber yaşadığı mütevazi evi casuslarla ihata edilmişti. Casuslar, Pilsudskinin her adımını takip etmek ve ziyaretine gelen kimse-leri ihbar etmekle müvezzef bulunuyorlardı. Buna rağmen Pilsudski'nin Soloyufkadaki hayatı çok sâkin geçiyordu. Soleyufka, milletin mukadderatını düşünen Leh vatanperverlerinin takdis ettiği bir yer olmuştu.

Vaziyet gittikçe vahim olmağa başlıyordu. 1920 de Pilsudski'nin sakındığı ve mücadele ettiği "Seymokrasi,, , devletin başında duran adamın -hüsnu niyet sahibi olmasına rağmen- zâfinden bilistifade bir polis gibi devletin hayatiyet eseri gösteren bütün sahalarına sirayet eden bir idare sistemi vücade getirdi. Devletin haricî siyaset ve askerî sahaları dahi bu hastalıktan kurtulamadı. İdarî, malî, iktisadî sahalarda tahaddüs eden va-

ziyet de son derece elin ve her namuslu vatan-
daşı mahcup edecek bir şekilde idi. Müesseseler
Diyet meclisinin yüz­süz adamları yani meb'usla-
rile dolmuştu. Meb'usluk sıfatlarını sui istimal
eden bu yüz­süzler, en ehemmiyetsiz işlere bile
müdahale etmek, hükûmet memurlarına, ya fır-
kalar yahutta şahısları namına tevbihatta bulun-
mak hakkını kendi üzerlerine almışlardı.

İltimas, tek­mil müesseseleri istilâ etmiş, ve
şayanı hayrettir ki bütün hükûmet müesseseleri
ayrı ayrı zümreler arasında taksim edilmişti.
şöyleki, her hangi bir nezâret bir fırkanın
tesiri altında ise, diğer bir nezaretin dahi
başka bir fırkanın tahtı tesirinde bulunması zarurî
görülüyordu. Çirkin hareketlerle memurları de-
moralize ederek hükûmetin nüfuzunu düşürüyor
ve bunda hiçbir mahzur görmüyorlardı. Hasılı,
kendi kendilerini bir hâkimi mutlak, gibi ileri
süren, fikrî ve ahlâkî seviye itibarile çok düşük
olan mebuslar, bozulmağa müsteit bir madde
olduklarını göstermekte gecikmediler. Seciye-
denilen şeyden nasıbi olmayan bu zevat, kendi
mâzilerini, vatana karşı vazifelerini tamamen
unutarak yalnız nefislerini düşünmekle, hiç şüp-
hesiz ahlakî bir bataklığa düşmüşlerdi. Yegâne
düşünceleri, mûtaahitlik, gayri meşru yollarla
zengin olmaktı. Netekim buna muvaffak ta oldu-
lar. Tuhaftırki bir kaç dafa baş vekil olan fırka
liderlerinden birisi, Almanyaya domuz ihraç
etmek imtiyazı kardeşine verileceği takdirde,

fırkasının pozisyonunu ahvale göre deðiŖeceğini bile söylemekten çekinmemiŖti. Bir sözle, ahlâk düŖkünlüğü hergün kendini gösteren bir hadise haline gelmiŖti. Ahlâkî hassasiyet, yerini alenî cürümlere bırakarak, ortadan kalkıyordu.

Bütün bunlar kâfi gelmiyormuş gibi aynı efendilerin berbat idareleri yüzünden çıkan enflasyon devletin iktisadî malî hayatını felce uğratmakla beraber şahsî menfaatını güden zümre için çok müsait bir fırsat yaratmıştı. Alınan tedbirler buhranın önüne geçmek şöyle dursun, bilâkis vaziyeti daha vahim bir Ŗekle sokmağa yaramaktan başka birşey yapmıyordu. Bu elim vaziyet Pilsudski tarafından şöyle karakterize edilmişti.

“Yeniden doğan devlet dahilinde milletin ruhu daha yenileşmedi. Serseri ve yaramazlar efendi kesildiler. Millet ancak bir noktada, yani, müsellah mücadelede bir yenilik ve canlılık göstermiştir ki bunu da vatan için canını cesaretle feda etmek suretile gösterdi. Bu azim fedakârlık neticesindedir ki harbi nihaî zafere kadar götürebildim. Diğer sahalarda maalesef bir intibah ve canlılığa rastlamadım. Gördüğüm şeyler, fırka ve şahıslar arasında bitmiyen daimî münazaalar, çekişmeler, serseri, hayadan mahrum, satılık unsurların etrafa saçtıkları çamurlardan ibaret oldu. Lehistanda alçaklık alabildiğine arttı. Demokrasi- nin bahşettiği hürriyet, o derece sui istimal ediyor ki, insanın demokrasiye cidden nefret edeceği geliyor. Fırka menafii her şeyin fevkine çık-

miş ve memleket dahilinde fırkalar sayıca o kadar artmıştır ki, kenardan bakanların şaşmaması kâbil değil. Bunların da hepsi devleti temsil eden her adamın aleyhine müteveccihdir. Bugüne kadar hükûmet başına üç kişi geçmiştir. Bir hükûmet reisi olmam dolayısıyla isnat ettikleri sayısız iftiralar, menfur ithamlarla beni düşürmeğe yeltendiler. Fakat ben hepsinden kuvvetli olduğum için düşmedim. Diğer hükûmet reisini ortadan kaldırdılar ve bu katlin manevî mücrümleri cezasız bırakıldı. Üçüncü reis de, Diyet meclisi ve Senato'nun ızdırap yükü altında ezilmekten kurtulmadı.,,

Demoralize olmuş, satılık, kangren haline gelmiş bu efendiler, 1923 senesinde milletin henüz kendini göstermeğe başlayan hırs ve hoşnutsuzluğu neticesi olarak Krakov sokaklarında çıkan vatandaş müsademelerini kâle almıyarak hükûmeti yeniden ellerine almağa çalışıyorlardı. Hasılı, milletin vücuduna musallat olmuş çıban büyümeğe başlıyordu. Nişter görmeseydi millet için büyük bir felâket ve belâ olacaktı.

Hadisatı dikkatle takip eden Pilsudski, Reisi cümhur Voyçehovski'yi sadedil ve zaif hareketi yüzünden çıkabilecek elim hadiselerden sakındırmağa gayret ediyor ve onu siyasî fırkaların tahtı tesirine girmiyerek bütün milletin menafii noktai nazarından hareket etmeğe sevk etmek istiyordu. Fakat buna karşı Voyçehovski'nin cevabı şu oldu: "Fırkalara karşı çıkmak arzusu bende de

vardır, fakat buna rağmen öyle zannediyorum ki bunların tesiri altından bir türlü kurtulamıyacağım..”

Vaziyet, kat’î kararlara ve kuvvetli şahsiyetlere ihtiyaç gösterecek kadar bir ciddiyet kespemişti. Birçok defa en buhranlı ânlarda olduğu gibi, Pilsudski mesuliyeti üzerine almakta tereddüt etmedi. 1926 da Mayıs hadisesi denilen müsellah müsademeye kadar ilerledi ve neticede Reisicümhur Voyçehovski mevkiini terketmek mecburiyetinde kaldı. Bunu müteakip 1926 senesinin 29 Mayısında Diyet meclisine iştirak eden fırka mümessillerine, Pilsudski şunları söyledi:

“Serserilere, hırsızlara, katillere karşı harp açtım. Bu mücadeleden vaz geçmiyeceğim. Diyet meclisi ve senato görüyorum ki çok fazla imtiyaza maliktir. Devlet işlerine celbedilen nazırların daha ziyade bir hakkı haiz olmaları lâzımdır. İdare adamlarına, yaptıkları işlerden mes’ul olmak hakkını veriniz. Bırakınız, Reisicümhur fırkaların tazyiki olmadan hükûmeti teşkil etsin. Bu onun hakkıdır....

Bana gelince, programım şudur: Şahsî menafiini güden serserilerin miktarını azaltmak ve oldukça muntazam bir idare sistemine yol açmak istiyorum. Bekliyorum ve sizi temin ediyorum ki bu fikrimden kat’iyen dönmiceğim. Fırka menafininin daha fevkinde bir mevki almak lâzımdır. Devlet ve millete bir parça daha rahat nefes almak imkânını veriniz. İntihap edilecek adamların

namuslu olması ve birkaç kuruşa tenezzül etmeyecek kadar seciye sahibi olması şarttır. Bir daha tekrar ediyorum, fikrimde kat'iyim ve hırsızları takipte devam edeceğim!...”

Milletin bu büyük mürebbisi ve şeref bekcisi yakın seneler için tertip ettiği programı işte, bu sert sözlerle hülâsa etmiştir. Pilsudski'nin 1926 senesinin Mayısından itibaren hükûmeti programsız olarak idare ettiğini iddia edenler, onun iş başına geçtikten sonra söylemiş olduğu ve yuvarıda zikrettiğimiz sözlerini okusunlar. Pilsudski'nin ne istediğini, kendisinin söylemiş olduğundan daha dolgun ve vâzih bir surette ifade etmek mümkün müdür?

Mareşalın maksadı, söylediği gibi mukaddes mevkilerden tüccarları atmak, Lehistan dahilinde yeni bir nizam vücade getirerek ona metin, mesul bir hükûmet bahşetmek, demagoklara nihayet vermek, cümhuriyeti ecnebiler gözünde yükseltmek, bir sözle cümhuriyetin azametini fırka ve ayrı ayrı şahısların fevkine çıkarmak ve her şeyden evvel, kendi menfaatlarına çalışan, yurttaşlarının itimadını sui istimal eden fena cinsten muhtelif siyasilerin ellerile uçuruma sürüklenmek istenen milleti ahlâkî sukuttan kurtarmaktı. İşte Pilsudskinin programı..

Bunu görmemek, en basit ve âşikâr şeyleri anlamamak demektir.

1926 senesinin 31 Mayısında Parlamento Pilsudski'yi büyük bir ekseriyetle reisicumhurluğa

intihap ediyor. Bu hareketile denilebilir ki bir taraftan geçmişte yaptığı hatayı tamir ettiği gibi, diğer taraftan da Pilsudski'nin yapmış olduğu inkilâbı haklı ve yerinde bulduğunu göstermiş oluyordu.

Fakat buna rağmen, Pilsudski reisicumhurluğa kabulden imtina ederek şu sebepleri dermeyer etti: "Geçmişin acı hatıralarını henüz zihnimden silmedim, beni bu mevkiye davet eden zevata karşı itimadım tam değildir. Feci surette katledilen ve bu akibetten kendisini kurtaramadığım resicumhur Narutoviç'in çehresi her zaman gözümün önündedir. Bilhassa çocuklarıma yapılan taarruzdan son derece müteessirim. [1] İşsiz yaşamıyacağımı bir daha itiraf ediyorum, halbuki mevcut teşkilâtı esasiye kanunu ise reisicumhuru işten kenarda bırakıyor....."

Bunun üzerine Parlamento, Pilsudski'nin dostu ve emniyet ettiği profesör İgnati Mostsi-
tski'yi Reisicumhurluğa intihap ediyor. Pilsudski de ilk sıralarda Harbiye nazırı ve Leh ordusunun baş müfettişi gibi bilvasıta işe başlıyor. Bilâhare başvekil ve nihayet kendi mesai arkadaşlarının kabinelerinde muhtelif zamanlarda Harbiye nazırı olmakla beraber hükûmetin mühim işlerinde müessir ve nâfiz bir rol oynuyor. Reisicumhur

[1] Mayıs inkilâbı arifesinde, ailesinin oturduğu eve meçhul adamlar tarafından birkaç kurşun atılmıştı.

Jozef Pilsudski 1930 senesinde bir resmi geçitte

Mostsitski ve millet ekseriyetinin itimadından
bilistifa Mayıs inkılâbındad bugüne kadar filen

hükûmeti idare ediyor ve her adım ve kararını hesaplıyarak kendisinden hoşlanmıyan gruplara ve her vesile ile işe mani olmak istiyen alçak adamlara aldırmadan kendi halâskâr programının ikmaline çalışıyor.

Yapılan işlerin ve vücade getirilen eserlerin terkitabini yapmak, şimdilik kabil değildir. Zira faaliyet henüz sona ermemiştir. Aynı suretle, Lehistan tarihini yapan millet reisinin hayat ve faaliyetini etrafı ile tetkik etmekte şimdilik imkân haricindedir.

Mareşal Pilsudski ve ona candan merbut adamların devletin tekmil sahelerinde vücade getirmiş oldukları eserler o derece mühim ve kıymetlidir ki, Mareşalın idare devrinin Cumhuryet tarihine ayrıca bir devir gibi geçeceğine şüphe bırakmıyor.

Paranın istikrar kazanması, bütçenin tanzimi, istihsalın tezayidi, Gdinya limanının ihyası, ticari filo teşkili, maarif sahasında yapılan yenilik ve terakki, devleti idare işlerinin tanzimi, devletî ve içtimâî birçok islahatların yapılması, dünya nazarında Lehistanın ehemmiyet kespedişi İşte kendi müverrihini bulabilecek başlıca fasiller !

Bütün bu yapılanlardan başka, teşkilâtı esasiye kanunun tadili, hükûmet otoritesinin yükselişi, parlamentoyu canlandırmak ve cemiyet dahilinde siyasî ananeleri ahlakîleştirmek işin de Pilsudski çok çalışmış ve bu yolda çok emek

sarfetmiştir. Gene Pilsudski'nin gayreti sayesinde dirki teşkilâtı esasîye kanununda bazı tadilâtlar yapılarak reisicumhurun parlamento faydasına olarak tahdit edilen salahiyeti daha fazla genişliyor ve neticede reisicumhur parlamentoyu vak-tinden evvel bırakmak salahiyetini haiz olduğu gibi kanunî kuvveti haiz dekretler vermek imkânını dahi elde ediyor.

Bu suretle, devletin dahilî hayati noktayı nazarından elzem ve parlamentoda birkaç seneden beri halledilmeden kalmış bir çok kanunlar çıkarılmıştır. Teşkilâtı esasîye kanununda yapılan tadilattan biri de bütçe kanunudur. Reisicumhur tarafından verilen dekretlere misal olmak üzere mektepler ve bütün Lehistan için kabul edilen ceza kanunlarını zikredebiliriz.

Kütün bunlar yapıldıktan sonradır ki Diyet meclisinin tesadüfî ekseriyeti elinde oyuncaktan başka birşey olmayan ve istiklâl nüfuz denen şeyden mahrum olarak muvakkati siyasî ahvali ruhiyeden asılı bulunan, üstelik sık sık değişmesi yüzünden planlı iş namına hiç birşey yapmayan cumhuriyet hükûmeti, yerini daha müktedir, daha nâfiz ve cidden vaziyete hâkim olmak hususunda büyük bir istidat gösteren bir hükûmete bırakmış oldu.

Evveleri kabine buhranı günün meselesi iken ve bu buhran herhangi bir fırka mümessilli, hatta nâfiz bir meb'usun keyfile husulegelirken, Mareşal Pilsudski'nin hükûmeti herşeyden evvel

milletin ve Reiscümhurun itimadına dayanıyor, demagojiye, Diyet meclisinin gürültülerine ehemmiyet vermiyordu.

Mart teşkilâtı esasiye kanunu, parlamentoyu çok bozmuş ve neticede meb'usları mütereddi bir hale getirmişti. Şöyle ki, mevkilerinden istifade eden meb'uslar her türlü kazanç ve imtiyaz peşinde koşarak, icabında hırsızlık gizli kapaklı işler yapmaktan ve masuniyeti şahsiyelerine güvenerek sırf şahsî menfaatleri için bin bir kombinizonlar çevirmekten çekinmiyor, hatta meb'usluk mandatını icabında birbirine bile devrediyorlardı.

Eski Lehistan kırallığı meb'uslarında görülen haddinden aşırı izzeti nefis düşkünlüğü, devlete karşı sadakatsızlık, şahsî menafi, hatta ihanet gibi hareket ve hıslatlar bu yeni devir meb'uslarında kemalini bulmuştur. Ve bütün bu çirkin hareketler de hep mesuniyeti şahsiye ve mesuliyetsizlik perdesi altında yapılıyor ve netice itibarile yalnız mebusları değil parlamentoyu dahi cemiyet nazarında düşürmek için kâfi geliyordu.

Parlamentarizmin en hararetli taraftarlarından olan Pilsudski bu nâhoş vaz'iyet karşısında teessürünü gizleyememiş ve "Bu müesseseye karşı nefret besleyenlere hak vermek lâzımdır., demişti.

Vaz'iyetten haklı olarak endişe eden bazıları cezrî çare ve tedbirler tavsiye ediyorlardı. Fakat Pilsudski kağrene götürecektir bu mühlik hastalığı tedavi etmeği düşündü. 1928'de 3 üncü Diyet mecl-

lisi intihabını müteakip söylediği “teşkilâtı esasiye kanununa muhalif bir harekette bulunmak istemiyorum... Mevcut usuli idareyi bizzat cemiyet kaldırmalıdır., sözlerle Pilsudski, cemiyette henüz körlenmemiş içtimaî menafi hislerinin nihayet muzaffer olacağına inanmış ve bu buhrana bir çare bulacağını ümit etmişti. Fakat fırkaların bitmek bilmiyen demagajusunun tesiri altında şaşkın bir vaz’iyette bulunan halk = taraftarı olmamakla beraber = Pilsudskinin namile ortaya atılan eski rehberlerin arkasınca gitmekten kendini alamadı.

Gerçi hukûmetle teşriki mesaî etmek maksadile mareşal tarafından vücade getirilen B. B. (bitaraf blak), diyet meclisinde 150 ye yakın bir mebus kazanmıştı. Fakât bu, icap eden islâhatı yapmağa kâfi gelecek mutlak bir ekseriyeti temin etmiyordu. Buna rağmen, Pilsudski yeni Diyet meclisile çalışmağı denedi. Lâkin ekseriyet, müşterek çalışacağına, evvelâ B. B. ye sonra da Pilsudski’ye karşı mücadeleden geri durmadı. Biribiri arkasına haksız olarak yapılan muhalefet, çıkılmaz bir vaz’iyet doğurmuştu. Sol ve sağlar dahil olmak üzere, teknil muhalefet Pilsudski ve grupu aleyhine bir ekseriyet teşkiline muvaffak oldu ve 1930 senesinin Haziranında birkaç fırka bir araya gelerek Krakov’da toplanan bir kongrada Septrolev namı altında toplandı. İşte asıl felâket te bundan sonra başlıyor. Yani neticede husulegelen anarşı, devletin

hayatını tehlike altına aldığı gibi tahammül haddini de aşıyor.

Artık yegâne kurtuluş yolu, Diyet meclisinin bırakılması idi. Pilsudski de bu yoldan hareketle başvekil olması dolayısıyla vukubulan teklifi üzerine Diyet meclisi reisicumhur tarafından bırakıldı. Bunun üzerine hepsi masuniyeti şahsiyeden mahrum kalınca anarşiya sebep olan meb'uslar tevkif edilerek siyasî, cinaî hatta devlete ihanet cürmile maznun olanlar hapishaneye tıkılıyor. Bilâhere yapılan muhakeme neticesinde Sentro = lev'i teşkil ederek burada çalışanlar ve anarşiye sebep olanlar mahkûm ediliyorlar. Bu suretle, ihtilâf arkasında saklı bulunan mücadelerin iç yüzü meydana çıkarılarak millete gösterilmiş oluyor.

Diyet meclisinin çok çirkin demagogjisi cemiyet içerisine de nüfuz etmiş ve neticede halkı küçük ve büyük birçok gruplara ayırmıştır. Şöyleki fırka münazaaları, yavaş yavaş umumî devlet menafiini gölgede bırakıyor ve cemiyetin, fırka fevkinde olması icabeden devlet fikrini tedricen kaybetmesine sebep oluyordu. Lehista da mevcut fırkaların sayısı kadar vatanperverlik vücude gelmiş, hasılı fırkacılık, fırka zihniyeti devlet içtimâî hayatının normal bir hâdisesi olmuştu... Siyasî mücadelenin mütereddi metodu, tehlikeyi bir kat daha arttırmıştı. Bu metot da gayrı insanî bir tarzda kardeşin kardeşle müsademesi için ele silah vermekten ibaretti.

Bu vahim vaz'iyet karşısında Pilsudski, felaketin başlıca menbaı olan fırkacılığa nihayet vermek niyetile, cemiyetin iyi ve hamiyetli unsurlarını kendi şahsî etrafında birleştirebilecek bir şiarla ortaya çıktı.

Pilsudski'nin 1930 senesinin ikinci teşrininde vukubulan intihapta kazanmış olduğu muvaffakiyet, ona yalnız devlet hayatının muhtelif sahalarında mütaaddit islahatlar yapmak imkânını değil, aynı zamanda necip leh milletinin temiz bir his menbaından mahrum olmadığını ve iyi ile kötüyü ayırt edebilecek sevkıtabiyi dahi henüz kaybetmediğini göstermiş oldu.

Mücadele hâla devam ediyor. Mücadele cephesinin bir tarafında Lehistanın yüksek devlet idesine merbut ve sayı gün geçtikçe çoğalan yurttaş yığınlarıyla muhat millet reisi ve muallimi Pilsudski, diğer tarafında da, vaziyet ve pozisyonlarını nevmıtesine müdafaada ısrar eden şaşkın fırka polisleri duruyor.

Pilsudski'nin yeniden doğan Leh hayatının kaynağı başında durması, bize son galibiyetin hiç şüphesiz onun tarafında olacağı imanını veriyor.

1930 senesinin 25 Birinci Teşrininde vukubulan bir mülâkatta, kendisinin 4 - cu Diyet meclisi intihabına niçin iştirak ettiğini şöyle anlatmıştır: "Rezalet ve zilletle dolu geçmişin acı hatıralarını saklayan tarih yapraklarını çevirmek lâzım-

dır ki, gelecekte Lehistanın tarakki ve tekâmülü yolunda yapılacak işler kolay ve serbestçe yürüyebilsin. ,,

Gönül ister ki, bu gün Jozef Pilsudski'inin elile yazılan vatan tarihimizin sahifeleri ileride, gelecek nesle, büyük Adam'ın faaliyet ve emeginde bütün milletin müşterek bir ceht ve emegi olduğunu gösterebilir...

Yanlışlar

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
22	14	paşası	başbuğu
27	20	bâkiyeleri	bakıyyeleri
31	21	atmıyacaklarını	atmayacağını
32	9	kükûmet	hükûmet
32	9	reisi	reisi gibi
34	12	teşhil	teşkil
36	3	siyasî	siyasîleri
37	15	kânun	kanun
40	20	kâtil	katil
41	11	müfterileri	müfterilere
42	26	polis	polip
48	9	silmedim	silemedim
48	22	bilvasıta	bilâvasıta
53	14	blak	blok
55	16	geçtiktikçe	geçtikçe
55	20	polisleri	polipleri

Fiatı 25 Kuruş